

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

У статті досліджено економічну сутність поняття «ліквідність». Розраховано та проаналізовано показники ліквідності підприємств машинобудування Хмельницької області; досліджено чинники, що спричинили їх зміни; запропоновано напрями щодо покращення ліквідності підприємств.

Ключові слова: ліквідність балансу, активи та пасиви балансу, аналіз ліквідності, машинобудівне підприємство.

DZIUBA T. A.

Khmelnitskyi National University

LIQUIDITY ANALYSIS OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

In the article the importance evaluation of the enterprise liquidity as a key element of the analysis of its financial condition is improved, that allows making informed conclusions about the current state and prospects of the enterprise. Emphasized, that liquidity indicators determine the state of business activity of the enterprise and its efficiency, the ability to own funds available to pay off creditors, shareholders, banks and budget. The economic substance of the term «liquidity» is analyzed. The classification of assets and liabilities of the enterprise is carried out. Machine-building enterprises liquidity indicators of Khmelnytskyi region are calculated and analyzed; the factors that caused them to change are investigated and directions for their improvement by each company separately are proposed.

Keywords: accounting liquidity, the assets and liabilities of the balance sheet, liquidity analysis, machine-building enterprise.

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку господарських процесів управління діяльністю будь-якого підприємства вимагає постійної уваги, спрямованої на збереження його ліквідності. Більшість господарських операцій між підприємствами передбачають необхідність здійснення платежів за придбані товари, роботи, послуги якщо і не на умовах передоплати, то відразу після передачі товару чи наданні послуги покупцю. Тому низький рівень ліквідності не дозволить підприємству забезпечити безперебійність виробничих процесів та не дасть змоги вчасно проводити розрахунки за своїми зобов'язаннями. Крім того, без оцінювання рівня ліквідності підприємства аналіз його фінансового стану буде неповним, що не дозволить зробити обґрунтовані висновки про існуючий стан та перспективи розвитку такого суб'єкта господарювання. Використання показників ліквідності дає можливість привернути інвесторів, не допустити банкрутства підприємств, оцінити їх платоспроможність та кредитоспроможність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню різних аспектів ліквідності підприємства присвятили багато наукових праць як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, такі як Л.А. Лахтіонова, Д.Ф. Харьковський, І.М. Медведюк, О.І. Конопльова, В.О. Мец, В.М. Гриньова, М.Я. Коробов та багато інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однією із проблем, що стосуються аналізу ліквідності підприємств України на сьогодні є відсутність достовірно обґрунтованої, комплексної оцінки ліквідності, яка б дійсно давала можливість керівництву машинобудівних підприємств виявляти слабкі сторони та приймати правильні управлінські рішення для ефективної їх діяльності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз ліквідності як важливого етапу оцінки фінансового стану підприємств машинобудування, що здійснюється для підготовки та обґрунтування майбутніх вироблених стратегій і тактики розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності. Ліквідність підприємства визначають як здатність та швидкість перетворення оборотних активів у грошові кошти з метою погашення поточних зобов'язань як у міру надходження термінів їх сплати, так і прострочених боргів, що найбільш повно відображає природу цього поняття та враховує ринкові умови господарювання [1].

За ступенем ліквідності активи підприємства доцільно поділяти на наступні види [2, с. 18–21]:

– найбільш ліквідні активи, тобто грошові кошти підприємства та короткострокові фінансові вкладення (А1);

– активи, які швидко реалізуються, що становлять дебіторську заборгованість та інші активи (А2);

– активи, які повільно реалізуються, до яких входять статті розділу 2 «Запаси і затрати», що не включають статті «Витрати майбутніх періодів» та статті «Довгострокові фінансові вкладення», а також стаття «Розрахунки з учасниками» розділу 1 активу (А3);

– активи, які досить складно реалізуються – статті розділу 1 активу балансу, що не включають статей, котрі увійшли в попередню групу (А4).

Групування пасивів балансу за ступенем терміновості їх оплати відбувається наступним чином: термінові зобов'язання, до котрих відноситься кредиторська заборгованість (П1); короткострокові пасиви, до

яких входять короткострокові кредити та позикові кошти (П2); довгострокові пасиви, до яких відносять довгострокові кредити та позикові кошти (П3); постійні пасиви, що є статтями розділу 1 пасиву балансу.

Для того, щоб визначити ліквідність балансу, варто співставити підсумки приведених груп активу та пасиву. Баланс вважається ліквідним у тому випадку, якщо мають місце такі співвідношення:

1. $A1 \geq П1$;
2. $A2 \geq П2$;
3. $A3 \geq П3$;
4. $A4 \leq П4$.

При цьому, якщо виконуються перші три обов'язкові умови ліквідності $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$; $A3 \geq П3$, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то виконується і остання нерівність $A4 \leq П4$, яка має балансуєчий характер та підтверджує наявність у суб'єкта господарювання власних оборотних коштів та означає дотримання мінімальної умови фінансової стійкості. Класифікація статей активу та пасиву балансу, що використовується для аналізу ліквідності підприємства згрупована у вигляді рисунку 1.

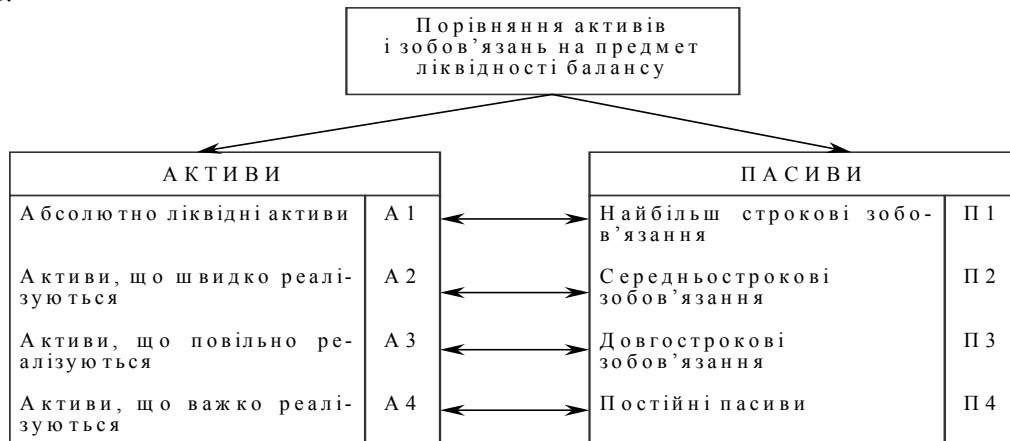

Рис. 1. Класифікація статей активу та пасиву балансу для аналізу ліквідності підприємства (розроблено автором на основі [3, с. 121])

Невиконання однієї із перших трьох нерівностей є свідченням порушення ліквідності балансу. Разом з тим, нестачу коштів по одній із груп активів можна лише теоретично компенсувати їх надлишком по іншій групі, адже при цьому відбувається компенсація за вартісною величиною. Проте у реальній платіжній ситуації активи, які є менш ліквідними, не можуть замінити ті, що є більш ліквідними. Тому, якщо будь-яка із нерівностей має знак, що є протилежним зафіксованому в оптимальному варіанті, більшою чи меншою мірою ліквідність балансу буде відрізнятися від абсолютної.

Підсумовуючи вище наведене, можна стверджувати, що ліквідність балансу підприємства є рівнем покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строкам погашення зобов'язань [1].

Проаналізуємо аналіз ліквідності балансу підприємств машинобудування Хмельницької області на початку 2013–2016 років (табл. 1).

Аналіз отриманих даних на ПАТ «Кам'янець-Подільськавтоагрегат» свідчить про недостатню ліквідність балансу на початку 2013–2016 років. Наприклад, наявні грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення в підприємства дорівнюють 0, тому термінові зобов'язання значно перевищують грошові кошти. Це говорить про те, що підприємство не в змозі розрахуватися з кредиторами, адже йому для цього потрібно буде використовувати меншу ліквідність – дебіторську заборгованість. Що стосується короткострокових пасивів, то вони, окрім початку 2013 року, значно перевищують активи, що швидко реалізуються. Та ж сама ситуація з довгостроковими пасивами, які в декілька разів перевищують активи, що повільно реалізуються. ПАТ «Кам'янець-Подільськавтоагрегат» забезпечене лише оборотними коштами, але всі вони мобілізовані в дебіторську заборгованість.

Згідно аналізу таблиці 1 на ПАТ «Термопластавтомат» також існує недостатня ліквідність балансу на початку 2013–2016 років. Термінові зобов'язання значно перевищують грошові кошти, адже підприємство не в повному обсязі зможе розрахуватися з кредиторами. Короткострокові пасиви також суттєво перевищують активи, що швидко реалізуються. Активи, що повільно реалізуються, на початку 2013 та 2015 років перевищували довгострокові пасиви. Проте вже на початку 2016 року можна спостерігати негативну тенденцію, адже довгострокові пасиви майже в 2,5 разу перевищили активи, що повільно реалізуються. Підприємство забезпечене лише оборотними коштами, які мобілізовані в дебіторську заборгованість.

На ПАТ «Кам'янець-Подільськсільмаш» термінові зобов'язання значно перевищують грошові кошти. Короткострокові пасиви на початку 2013 та 2015 років перевищують активи, що швидко

реалізуються. У свою чергу, на початку 2014 та 2016 років спостерігається позитивна тенденція: активи, що швидко реалізуються, в декілька разів перевищують короткострокові пасиви. Підприємство має також позитивну тенденцію, адже воно забезпечене оборотними коштами, але всі вони мобілізовані в активи, які повільно реалізуються, та в дебіторську заборгованість.

Таблиця 1

Аналіз ліквідності балансу окремих підприємств машинобудування на початку року *

ПАТ «Кам'янець-Подільський автоагрегат»									
A	На початку 2013 р.	На початку 2014 р.	На початку 2015 р.	На початку 2016 р.	П	На початку 2013 р.	На початку 2014 р.	На початку 2015 р.	На початку 2016 р.
A1	1	0	0	0	П1	280904	85791	89169	86261
A2	307262	92412	81660	43058	П2	11365	170468	215965	131547
A3	4847	6873	7060	6655	П3	23700	119731	23700	23700
A4	15401	282893	241797	189744	П4	11542	6188	1683	-2051
	327511	382178	330517	239457		327511	382178	330517	239457
ПАТ «Термопластмат»									
A	На початку 2013 р.	На початку 2014 р.	На початку 2015 р.	На початку 2016 р.	П	На початку 2013 р.	На початку 2014 р.	На початку 2015 р.	На початку 2016 р.
A1	13	0	13	41	П1	3899	3839	4902	1903
A2	482	1771	1675	548	П2	4936	3280	3324	3129
A3	4529	3325	2703	400	П3	2210	3303	2121	960
A4	9034	7439	6195	3652	П4	3013	2113	239	-1351
	14058	12535	10586	4641		14058	12535	10586	4641
ПАТ «Кам'янець-Подільський маш»									
A	На початку 2013 р.	На початку 2014 р.	На початку 2015 р.	На початку 2016 р.	П	На початку 2013 р.	На початку 2014 р.	На початку 2015 р.	На початку 2016 р.
A1	45	1	0	2	П1	2870	3236	3629	4283
A2	212	304	231	231	П2	273	61	232	5
A3	6357	1921	2121	2214	П3	0	0	0	0
A4	1854	1706	1541	1387	П4	5325	635	132	-454
	8468	3932	3993	3834		8468	3932	3993	3834
ПАТ «Завод «Темп»									
A	На початку 2013 р.	На початку 2014 р.	На початку 2015 р.	На початку 2016 р.	П	На початку 2013 р.	На початку 2014 р.	На початку 2015 р.	На початку 2016 р.
A1	357	2090	765	585	П1	2288	2975	4502	19708
A2	8398	5396	6305	8815	П2	5	45	0	167
A3	8461	14242	13209	18976	П3	10572	10572	7601	1542
A4	16153	14377	16140	15679	П4	20504	22513	24312	22638
	33369	36105	36415	44055		33369	36105	36415	44055
ПАТ «Красилівський машинобудівний завод»									
A	На початку 2013 р.	На початку 2014 р.	На початку 2015 р.	На початку 2016 р.	П	На початку 2013 р.	На початку 2014 р.	На початку 2015 р.	На початку 2016 р.
A1	929	403	5	24	П1	8799	8133	1273	3923
A2	13775	11002	8108	3625	П2	37250	39561	23994	6960
A3	23335	36542	25321	22105	П3	20179	24305	39150	44697
A4	99179	92958	89382	88166	П4	70990	68906	58399	58340
	137218	140905	122816	113920		137218	140905	122816	113920

*- розраховано автором за даними бухгалтерського балансу підприємств

Що стосується ПАТ «Завод «Темп», то згідно з аналізом баланс стає наближений до ліквідного. Термінові зобов'язання перевищують грошові кошти. Лише на початку 2014 року на підприємстві термінові зобов'язання не суттєво перевищували грошові кошти. Однак, якщо проаналізувати ситуацію більш детально, то спостерігається тенденція до перевищення активів, що швидко реалізуються, над короткостроковими пасивами. Також активи, що повільно реалізуються, тільки на початку 2013 року були меншими від довгострокових пасивів. Проте вже на початку 2014–2016 років вони перевищували довгострокові пасиви, що дало змогу за їх рахунок погасити термінові зобов'язання, які є у підприємства. Негативна тенденція спостерігається в активах, що важко реалізуються, адже вони менші від постійних пасивів. Це говорить про те, що ПАТ «Завод «Темп» не в повному обсязі забезпечене оборотними коштами, які мобілізовані в дебіторській заборгованості.

На ПАТ «Красилівський машинобудівний завод» термінові зобов'язання значно перевищують грошові кошти. Що стосується короткострокових пасивів, то вони в декілька разів перевищують активи, що швидко реалізуються. На початку 2013–2014 років активи, що повільно реалізуються, перевищують довгострокові пасиви. У свою чергу, на початку 2015–2016 років вже довгострокові пасиви суттєво перевищують активи, що повільно реалізуються, що, безумовно, є негативною тенденцією. Підприємство також забезпечене оборотними коштами, які мобілізовані в дебіторську заборгованість.

Разом з тим, аналізу тільки ліквідних активів підприємства далеко недостатньо для визначення ступеню його платоспроможності та кредитоспроможності. Тому на практиці розраховують ряд інших показників.

Найбільш важливим моментом при діагностиці фінансового стану підприємства є розрахунок коефіцієнтів ліквідності, серед яких виділяють наступні: коефіцієнт швидкої ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності та коефіцієнт покриття (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнти ліквідності підприємства *

Назва коефіцієнта	Формула	Нормативне значення
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$K_{шк} = \frac{\text{Сума оборотних активів, виплати майбутніх періодів}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	0,5–1,0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{абс} = \frac{\text{Сума грошових коштів, поточні фінансові інвестиції}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	0,2–0,35
Коефіцієнт покриття	$K_{п} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Позиковий капітал}}$	1–1,5

*- розроблено автором на основі: [4, с. 480–483; 5, с. 209–215; 6, с. 121]

Коефіцієнти ліквідності в оцінці фінансового стану підприємства є найбільш важливими. Ці показники визначають стан ділової активності підприємства та його ефективність, спроможність наявними власними коштами розрахуватися з кредиторами, акціонерами, бюджетом та банками (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка ліквідності окремих підприємств машинобудування на початку року *

Показники	Роки	Підприємство				
		ПАТ «Кам'янець-Подільський автоагрегат»	ПАТ «Термопластавтомот»	ПАТ «Кам'янець-Подільський маш»	ПАТ «Завод «Темп»	ПАТ «Красилівський машинобудівний завод»
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	2013	0	0,001	0,014	0,156	0,020
	2014	0	0	0	0,692	0,008
	2015	0	0,002	0	0,170	0
	2016	0	0,008	0,001	0,029	0,002
	Темп зростання 2016/ 2013, %	0	800,0	7,1	18,6	10,0
Коефіцієнт швидкої (поточної) ліквідності	2013	1,051	0,056	0,082	3,818	0,319
	2014	0,361	0,249	0,093	2,479	0,239
	2015	0,268	0,205	0,060	1,570	0,321
	2016	0,198	0,117	0,054	0,473	0,335
	Темп зростання 2016/ 2013, %	18,8	208,9	65,9	12,4	105,0
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	2013	1,067	0,569	2,104	7,507	0,826
	2014	0,387	0,716	0,675	7,192	1,005
	2015	0,291	0,538	0,609	4,504	1,323
	2016	0,228	0,197	0,571	1,428	2,366
	Темп зростання 2016/ 2013, %	21,4	34,6	27,1	19,0	286,4

*- розраховано автором за даними бухгалтерського балансу підприємств

Коефіцієнт абсолютної ліквідності дозволяє визначити частину короткострокової заборгованості, яку підприємство має терміново погасити. Свідченням нераціонального використання фінансових ресурсів є

високе значення даного показника. Нормативне значення даного коефіцієнту повинно перевищувати 0,2...0,3, проте на практиці значення бувають значно нижчими [2, с. 19].

Як бачимо з проведених розрахунків, спостерігається негативна тенденція на початку 2013 та 2016 років на всіх 5 підприємствах, обраних для аналізу. У всіх підприємствах значення коефіцієнта абсолютної ліквідності близьке до 0. Виняток становить ПАТ «Завод «Темп», де значення даного показника було достатнім на початку 2014 року і становило 0,692. Проте якщо значення даного коефіцієнта є нижчим 0,2...0,3, то це говорить про високий фінансовий ризик, пов'язаний з тим, що підприємства не в змозі стабільно оплачувати поточні рахунки.

Коефіцієнт швидкої ліквідності показує, яку частину поточних зобов'язань здатне погасити підприємство за рахунок найбільш ліквідних оборотних засобів – грошових коштів або їх еквівалентів, фінансових інвестицій, а також дебіторської заборгованості [2, с. 19]. Цей показник показує платоспроможність підприємства щодо погашення ним поточних зобов'язань, якщо виконується домовленість щодо своєчасного здійснення розрахунків із дебіторами. З теоретичної точки зору, значення даного показника вважається достатнім, якщо воно перевищує 0,6, але за 2016 рік для даної групи підприємств прослідковуються негативні тенденції. За період 2013–2015 років лише на ПАТ «Завод «Темп», а також у 2013 році на ПАТ «Кам'янець-Подільськавтоагрегат» значення цього коефіцієнта було достатнім.

Решта підприємств не мала швидкої ліквідності в межах нормативного значення, адже даний коефіцієнт суттєво не дотягував до нормативного значення. Така негативна ситуація пояснюється швидшим приростом поточних зобов'язань, ніж оборотних активів та свідчить про погіршення платіжних можливостей даних компаній та несвоєчасні розрахунки з дебіторами. Падіння швидкої ліквідності, що спостерігається на підприємствах, що аналізуються, упродовж чотирьох років повинно було б послужити першим сигналом погіршення загального фінансового стану.

Коефіцієнт загальної ліквідності характеризує здатність підприємства погашати поточні зобов'язання за рахунок поточних активів. Він надає можливість визначити загальну оцінку ліквідності активів, що показує скільки гривень поточних активів припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань підприємства. Значення даного коефіцієнта вважається нормальним в межах 1,5...2,5, але не менше 1.

Разом з тим, на визначення цього коефіцієнта впливає галузева приналежність підприємства, структура запасів, тривалість виробничого циклу, рівень дебіторської заборгованості та інші фактори [2, с. 20]. Аналіз ліквідності дає підстави стверджувати, що коефіцієнт покриття в ПАТ «Завод «Темп» та ПАТ «Красилівський машинобудівний завод», знаходиться в межах нормативного значення, тобто перевищує 1. В свою чергу, на ПАТ «Завод «Темп» цей показник був найвищим у 2013 та 2014 роках та перевищив нормативне значення майже в 7 разів. Разом з тим, дуже високий показник, який ми спостерігаємо в цих роках став негативним фактором, адже спостерігалися надлишкові виробничі запаси на підприємстві, залишки готової продукції на складах, що уповільнили обертання капіталу. В результаті у наступних роках спостерігається тенденція до значного зменшення даного показника.

На ПАТ «Красилівський машинобудівний завод» протягом періоду, що аналізується, існувала тенденція до стабільного зростання коефіцієнта, адже в 2013 році підприємство мало низьке значення даного показника. Так, упродовж чотирьох років внаслідок виваженої фінансової політики підприємство покращило свої позиції, більш, ніж удвічі. Таким чином, даних два підприємства ведуть правильну стратегічну політику та намагаються вчасно виконувати контракти.

Негативну тенденцію можна спостерігати на наступних підприємствах: ПАТ «Кам'янець-Подільськавтоагрегат» та ПАТ «Кам'янець-Подільськсільмаш», у яких коефіцієнт покриття був вищим 1 тільки у 2013 році. Далі існує тенденція до суттєвого зменшення даного показника майже в 4 рази за період 2013–2016 років.

У свою чергу, на ПАТ «Термопластавтомат» значення коефіцієнту покриття є катастрофічно низьким та спостерігається протягом усього періоду, що аналізується, тенденція до суттєвого скорочення даного показника. На початку 2016 року цей показник становив лише 0,197, що є найменшим значенням за всі роки та серед усіх підприємств, що аналізуються. Зниження цього показника означає невпинно зростаючий ризик неплатоспроможності.

Як показали результати дослідження, для задоволення поточних зобов'язань підприємства не мають достатньої кількості оборотних активів, що в свою чергу, свідчить про недостатню ліквідність балансу підприємств, що досліджуються. Виключення становить, лише ПАТ «Завод «Темп», де згідно з аналізом баланс був наближений до ліквідного.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнення отриманих результатів дає можливість стверджувати, що розрахунок ліквідності балансу підприємств машинобудування, визначення коефіцієнтів абсолютної, швидкої та загальної ліквідності слугує вагомим інструментом у визначенні становища підприємства як на внутрішньому, так і на світовому ринках. Проведені розрахунки допомагають машинобудівним підприємствам визначати негативні чинники впливу на фінансові результати та фінансовий стан в цілому.

Таким чином, ліквідність є складовою оцінювання фінансового стану та визначення загрози

банкрутства, ризиків щодо збитковості та виникнення кризи неплатежів підприємств машинобудування. У подальших дослідженнях варто спрямувати увагу на визначення показників фінансової стійкості підприємств машинобудування, що характеризують рівень їх кредито- та платоспроможності в поточному періоді та ймовірність банкрутства в майбутньому.

Література

1. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : [монографія] / Л.А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 388 с.
2. Харьковський Д.Ф. Фінанси підприємств : навч. посіб. /Д.Ф. Харьковський, І.М. Медведюк, О.І. Конопльова. – Одеса : Одеськ. держ. аграр. ун-т; Друк, 2003. – 168 с.
3. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : навч. посібник / В.О. Мец. – К. : Вища школа, 2003. – 278 с.
4. Інвестиційний менеджмент : навч. посіб. / [В.М. Гриньова, В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда, Ю.М. Великий]. – 2-е вид., допрац. і доп. – Х. : Инжек, 2005. – 664 с.
5. Гойко Н.Ф. Методи оцінки ефективності інвестицій та пріоритетні напрями їх реалізації / Гойко Н.Ф. – Київ : Віра – Р, 1999. – 320 с.
6. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / М.Я. Коробов. – К. : Знання, КОО, 2000. – 378 с.

Надійшла 09.03.2016; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.